

Publicerad hos *Tankeverksamheten inom Arbetarrörelsen i Göteborg*:
<http://www.tankeverksamheten.se/>

Bloggarkiv 2015-07-09 (i "Sommarlektyr", ss. 10–12).

Gör missunnsjukan synlig!

Ingvar Johansson

I en partiledardebatt i TV2:s program Agenda den 10 maj sade Jan Björklund: "Avundsjukan i det socialdemokratiska samhället är större än sexualdriften". Två dagar senare kallades det på den liberala Sydsvenskans ledarsida för "debattens roligaste kommentar" (Heidi Avellan). Undrar vad hon skulle tyckt om Stefan Löfven hade sagt: "Missunnsjukan i det borgerliga samhället är större än sexualdriften"? Tankeexperimentet är emellertid mer än konstlat, ty svenskan saknar ordet "missunnsjuka". Men det borde av jämlikhetsskäl snabbt inkorporeras. Och ställas som motpol mot avundsjuka. Låt mig motivera.

Vi skiljer lite vagt på vanlig normal avundsamhet och avundsjuka; annars hade vi inte haft begreppet *avundsjuka*. Också i det bästa av alla jämlikhetssamhällen kommer det att finnas en naturlig avundsamhet: de långtidssjuka kommer att avundas de friska, de som har otur i kärlek kommer att avundas de som har tur, de mycket gamla kommer att avundas de yngre, och lite annat i den här vägen. Denna avund är bara en önskan om att ha något åtråvärt som man själv saknar men någon annan har. Det bör kallas *frisk* avund. Avundsjuka, å andra sidan, är som namnet säger en *sjuk* avund, en som överskridit de normala gränserna, och som vill att de som avundsjukan riktas mot får sitt liv försämrat; ofta förpestar det dessutom det egna psyket.

Detta är grunden till att privilegierade människor ofta säger om underklasspersoner: "De är bara avundsjuka". Om de privilegierade skulle börja tänka i termer av frisk naturlig avund skulle de öppna sig för långtgående diskussioner om vad varje människa borde ha tillgång till. De tror vanligtvis att all deras rikedom enligt allt förnuft är vad de borde ha, och så förvandlar de all frisk avund och alla krav på mer social och ekonomisk rättvisa till uttryck för avundsjuka.

Precis som man kan skilja på frisk avund och avundsjuka kan man också skilja på frisk missunnsamhet och missunnsjuka. Missunnsamhet är besläktat med avund, men ändå motsatt. Man kan inte avundas andra det man själv redan har, men man kan missunna andra det man själv redan har. Ibland är missunnsamhet befogad. Om några åkt snålskjuts på andras arbete, men genom att ge sken av arbete ändå belönas, så ska man missunna dem belöningen. Utan förstås att man för den skull grämer ihjäl sig.

Det finns alltså frisk befogad missunnsamhet, men det finns också grovt obefogad och överdriven missunnsamhet; och den borde ges namnet "missunnsjuka". Eftersom de privilegierade inte saknar det underklassen har, kan de naturligtvis aldrig bli avundsjuka på underklassen. Det är begreppsligt omöjligt, och denna avsaknad av avundsjuka har därför inget med psykologiska karaktärsdrag att göra, vilket naturligtvis de privilegierade gärna tror.

Däremot är det möjligt för de privilegierade att missunna underklasspersoner saker och ting. Och det har jag alltid tyckt att många av dem gör. Denna deras missunnsamhet menar jag ofta gör skäl för beteckningen missunnsjuka. De flesta privilegierade är ofta obefogat missunnansamma. Varför? Jo, därför att de tror att de verkligen på något absolut sätt gjort sig förtjänta av allt som tillfaller dem före skatt, och att underklassen därför på moraliskt felaktiga grunder tillskansar sig fördelar via statlig fördelningspolitik och fackliga förhandlingar.

Termerna avundsjuka och missunnsjuka vill jag definiera på följande sätt. Den avundsjuke kännetecknas av att hen vill att den avundade ska få det sämre, även om hen själv eller någon annan härigenom inte får det bättre på annat sätt än att avundsjukan försvinner. Den missunnsjuke kännetecknas av att hen vill att den missunnade ska få det sämre (eller ha det sämre) även om hen själv eller någon annan härigenom inte får det bättre på annat sätt än att missunnsjukan försvinner.

Det ur det mänskliga kollektivets synpunkt negativa med avundsjukan och missunnsjukan inses enkelt om man tänker på motsatsparet frisk–sjuk. En sjuk person som är avundsjuk på en frisk vill att denne ska bli sjuk. Och en frisk person som är missunnsjuk på en annan persons hälsa vill (i) att om denne är frisk så ska hen bli sjuk, och (ii) att om denne är sjuk så ska hen förbli sjuk. I alla fallen möter vi önsknigen ”försämra eller låt det förbli dåligt för den andre, trots att det inte gynnar mig eller någon tredje”. I fallet avundsjuka får det formen ”*dra ner till mig*”, i fallet missunnsjuka får det formerna (i) ”*knuffa ner från mig*” och (ii) ”*släpp inte upp till mig*”. Får dessa känslor fritt utlopp och leder till bestående resultat, så blir antalet friska människor mindre än det skulle varit utan dessa trista känslor.

Det begrepp missunnsjuka jag vill skapa är påtagligt frånvarande till och med i den politiska filosofin. Den ende som jag vet kommit nära det är socialliberalen John Rawls. Han noterar i förbifarten i sitt mycket berömda verk *En teori om rättvisa* (utg. 1971), att man kan psykologisera på två diametralt olika sätt kring jämlikhetsfrågor. Man kan, vilket är allmänt känt, psykologisera bort jämlikhetssträvanden genom att se dem som förtäckta utlopp för avundsjuka. Men man kan också, vilket alltså nästan aldrig görs, psykologisera bort anti-jämlikhetssträvanden genom att se dem som förtäckta utlopp för det som jag har kallat ”missunnsjuka”, men som Rawls kallar ”ren missunnsamhet”. Kopplar man ihop två meningar som han skiljt med två sidor får man:

Många konservativa författare har påstått att jämlikhetstendenser i de moderna sociala rörelserna är ett uttryck för avund ... Och på liknande sätt skulle man kunna säga till konservativa skribenter att det är ren missunnsamhet när personer med bättre förutsättningar säger nej till de mindre gynnades krav på större jämlikhet. (Rawls, *En teori om rättvisa*, Daidalos 1999, s. 497 och 499)

När borgerliga skribenter säger ”jämlikhetsivrare är bara avundsjuka”, kan vi kontra med ”nej, det är de privilegierade som lider av missunnsjuka”. Och sedan utifrån frisk avund och frisk missunnsamhet försöka diskutera hur ett rättvist och gott samhälle rimligtvis ser ut. Svenskans avsaknad av ordet missunnsjuka säger något viktigt om vårt samhälle.